

MAHALLIY BYUDJETLAR XARAJATLARI BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI

Axmedova Zumrad Matrasulovna

O'zbekiston Respublikasi bank - moliya akademiyasi tinglovchisi

zumrad20134@gmail.com

Mahalliy byudjetning moliyaviy barqarorligi bu shunday kompleks tushunchaki, unga ko'ra ma'lum bir mahalliy hududning barqaror rivojlanishi, shu bilan birga, byudjet riski mavjud vaqtda ham moliyaviy xavfsizligini saqlab tura olishi uchun zarur bo'lgan miqdorda pul fondiga egalik holatini aks ettiradi. Bunda mahalliy byudjetning moliyaviy barqarorligi shartlari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- byudjet xarajatlari va daromadlarining balanslashtirilganligi; - byudjetning moliyaviy mustaqilligi va to'lovga qobiliyatligi, ya'ni mahalliy organlarning hech qanday moliyaviy yordamsiz, byudjetga moliyaviy resurslarni safarbar qila olish qobiliyati; - o'z majburiyatlarini to'liq va o'z vaqtida bajara olishi. Ko'pgina xorij adabiyotlarida, byudjet barqarorligini ta'minlashda uch indikator o'rganiladi: 1) Byudjet simmetriyasi; 2) Daromad potentsiali; 3) Byudjetning ta'minlanganligi. Ko'rish mumkinki, mahalliy byudjetlarning moliyaviy barqarorligi ularning moliyaviy xavfsizligi bilan uzviy bog'liqlikda ifodalangan. Zero, shu orqali moliyaviy barqarorlikning turli darajalarini, ularni belgilovchi mezonlari va indikatorlarini aniqlash mumkin bo'ladi. Shunday qilib, mahalliy byudjetlarning moliyaviy barqarorligi etarli darajada o'z moliyaviy mablag'lariga ega bo'lishi, byudjetning balanslashtirilganligi hamda xarajatlarning aksariyat qismi aynan ijtimoiy-madaniy sohani moliyalashtirishga qaratilganligida namoyon bo'ladi.

Mahalliy byudjetlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash orqali mahalliy hududiy birliklarning nafaqat moliyaviy holati yaxshilanadi, balki hududning ijtimoiy-iqtisodiy salohiyati oshadi. Shunisi ahamiyatliki, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda xarajatlarning ijtimoiy yo'naltirilganligiga ham alohida e'tibor qaratiladi. Sababi, ijtimoiy xarajatlar jami mahalliy xarajatlarning kattagina qismini tashkil etadi va u o'z ichiga ta'lim, sog'liqni saqlash hamda madaniyat sohalarini qamrab oladi.

1-jadval

*2016-2021 yillarda mahalliy byudjetlar xarajatlarining tarkibi va miqdori (mlrd.
so'mda)*

№	Xarajatlar	Yillar					
		2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Ijtimoiy soha va aholini ijtimoiy qo'llabquvvatlash	18600,0	18646,4	27837,3	40535,1	28182,0	36547,2

	xarajatlari						
2	Iqtisodiyot xarajatlari	1294,8	1612,1	3189,8	4156,6	8937,8	11617,9
3	Markazlashgan investitsiya xarajatlari moliyalashtirish	780,1	1474,1	2456,3	3054,3	4417,5	9793,8
4	Davlat boshqaruvi, adliya va prokratura organlarini saqlash xarajatlari	273,1	591,8	1342,4	2588,8	3341,8	4278,3
5	O'zini o'zi boshqarish organlarini saqlash xarajatlari	459,1	498,6	603,5	701,1	817,7	1023,4
6	Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar zaxira jamg'rmalari	37,0	137,5	320,0	450,3	970,9	611,5
7	Davlat qarzlariga xizmat ko'rsatish va qoplash xarajatlari	4,3	27,4	16,7	86,2	89,2	58,8
8	Boshqa xarajatlar	54,9	101,0	269,9	477,3	433,9	1663,5
Jami		21503,2	23089,1	36035,8	52049,7	47190,8	65534,4

2016-2021 yillarda ijtimoiy soha va aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash xarajatlarining mahalliy byudjetlar xarajatlaridagi salmog'i sezilarli darajada yuqori bo'lib, yillik o'rtacha 79,6 foizni tashkil qilgan (1-jadval). Bu esa mahalliy byudjetlar xarajatlari tarkibida ijtimoiy xarajatlarning ustuvorligi saqlanib qolingan holda 2016- 2021 yillarda ushbu sohaga yo'naltirilgan mablag'lar miqdori yiliga o'rtacha 17603,1 mlrd. so'mni tashkil etgan. Bunday holat mahalliy byudjetlar mablag'lari hisobidanmaorif, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport, fan, aholining ehtiyojmand qatlamlariga ijtimoiy nafaqalar, moddiy yordam va kompensatsiya to'lovlari faol moliyalashtirilayotganligini ko'rsatadi va aholini ijtimoiy himoya qilish nuqtai nazaridan ijobiy holat hisoblanadi.

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, bu holat o'z navbatida, tuman mahalliy byudjetining yuqori byudjet, ya'ni viloyat byudjetiga qaramligini oshiradi. Moliyaviy transfertlarga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish va tuman mahalliy byudjeti mustaqilligini oshirishda mahalliy davlat hokimiyati va moliya organlari o'z vakolatlari doirasida mahalliy byudjet daromadlaridan oqilona foydalanishlari, mavjud mablag'larning maqsadli sarflanishi uchun shaxsiy javobgarlik va mas'uliyatlarini oshirishlari, shuningdek, xarajatlarning maqsadlilikini,

manzilligini ta'minlashi va ulardan oqilona foydalanilishini nazorat qilishlari talab etiladi. Mazkur tadbirlarning samarali amalga oshirilishi, pirovardida, yalpi hududiy mahsulot va ishlab chiqarish hajmlarining ko'payishiga, hudud aholisining turmush farovonligining yanada yaxshilanishiga, hududlar moliyaviy imkoniyatlarining kengayishiga hamda tuman mahalliy byudjet daromadlari barqarorlashuviga olib keladi.